

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

เรื่อง สิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์
The Rights and Freedoms of Buddhist Monks

จัดทำโดย นายกีรุมติ กิตติชาติชัย
รหัส ๐๓๐๑๕๖

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม
หลักสูตรหลักนิคธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง สิทธิเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์
The Rights and Freedoms of Buddhist Monks

จัดทำโดย นายกีรุมิ กิตติชาติชัย
รหัส ๐๓๐๑๕๖

หลักสูตรหลักนิเทศกรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖
วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนุญ
รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

สารบัญ

หน้า

บทนำ.....	1
วัตถุประสงค์.....	1
กฎหมายเกี่ยวกับการประพาศติพิคและการค้ำครองสงฆ์.....	2
การค้ำครองพระพุทศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย.....	2
ความสำคัญของพระพุทศาสนาในรัฐธรรมนูญ.....	3
พระภิกษุสงฆ์ในรัฐธรรมนูญ.....	4
รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทหน้าที่ให้รัฐต้องอุปถัมภ์ค้ำครองศาสนา.....	5
บทบาทของประชาชนในการค้ำครองพระพุทศาสนาตามรัฐธรรมนูญ.....	7
พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมาย.....	8
สิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเป็นพยานศาล.....	10
สิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเลือกตั้ง.....	12
สิทธิของพระภิกษุในทรัพย์สิน.....	15
บทสรุป.....	19
ข้อเสนอแนะ.....	20
บรรณานุกรม.....	21

บทนำ

การอยู่ร่วมกันของคนเป็นจำนวนมากในสังคมขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็ นสังคมขนาดใหญ่ของ บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม จะดำเนินไปได้อย่างมีสันติสุขยาวนานหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับหลักแห่งการ ประนีประนอมผลประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ซึ่งจะทำให้คนส่วนใหญ่ในแต่ละสังคมยอมรับและเกิด ความรู้สึกร่วมกันอย่างแท้จริงว่า ผลประโยชน์ที่แต่ละคนหรือแต่ละสังคมได้รับมานั้น เหมาะสม ถูกต้องและ ชอบธรรมตามความรู้ความสามารถ และปริมาณงานที่แต่ละสังคมรับผิดชอบแล้ว การอยู่ร่วมกันของแต่ละ คนในแต่ละสังคมก็จะดำเนินไปอย่างมีสันติสุขถาวร

สังคมของพระสงฆ์เป็นสังคมเก่าแก่ ที่ดำรงอยู่คู่กับสังคมของมนุษย์มาแต่สมัยบรรพกาล เมื่อ พระพุทธศาสนาได้แพร่หลายเข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว ได้มีการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ขึ้นมา เพื่อให้ คณะสงฆ์ได้ใช้รูปแบบในการปกครองตนเอง ซึ่งเป็นมาตรการอันสำคัญในการผุ่ งรักษาพระธรรมวินัยให้ ดำรงอยู่ต่อไป

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับ มิใช่พระธรรมวินัย แต่เป็นกฎหมายแผ่นดินที่ ฝ่ายอาณาจักรตราขึ้นไว้สำหรับเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ในการผุ่ งรักษาและส่งเสริมพระธรรมวินัย การ ตีความพระธรรมวินัยจำนำข้อกฎหมายหักล้างไม่ได้ แต่จะต้องตีความไปในทางรักษาพระธรรมวินัยไว้ให้ เสร้งครัดที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การประพฤติปฏิบัติของภิกษุทุกยุคทุกสมัยมา จึงมีลักษณะแตกต่างไปจาก ประชาชนโดยทั่วไป เพราะนอกจากต้องประพฤติยึดมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดแล้ว ยังต้อง ปฏิบัติตามกฎหมายแผ่นดินและจารีตของแต่ละสังคมอีกด้วย ถ้าล่วงละเมิดส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะมีผลเกี่ยว โยงไปถึงอีกส่วนหนึ่งด้วย¹

เสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญของสังคมประชาธิปไตย โดยกำหนดให้ปัจเจกบุคคลสามารถดำเนิน ชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระแต่อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย ประเทศไทยเองก็ให้เสรีภาพแก่ประชาชนใน การแสดงออกทางความคิด การกระทำ และคำพูดได้ ตราบเท่าที่ไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมือง ฉะนั้น คำว่า “เสรี” เมื่อนำมาสมรสกับคำว่า ภาวะ หรือ ภาพ จึงได้เป็นเสรีภาพ ซึ่งมีความหมายว่า ภาวะแห่งความมีเสรี และยังมีอีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกันและมักใช้แทนกับคำว่า เสรีภาพ นั่นคือ คำว่า อิสรภาพ ซึ่งมี ความหมายว่า ความที่จิตเป็นใหญ่ หลุดพ้นจากกิเลสและตัณหา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วิมุตติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของพระภิกษุสงฆ์ ในการแสดงออกในเรื่องต่าง ๆ
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองพระภิกษุสงฆ์
3. เพื่อศึกษาถึงบทบาทหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์
4. เพื่อให้เกิดความชัดเจนในแนวทางการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

¹ แสง อุดมศรี, การปกครองคณะสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย)

กฎหมายเกี่ยวกับการประพาศติพิศและการค้ำครองสงฆ์

การประพาศติพิศและการค้ำครองสงฆ์เป็นคำที่เกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันเนื่องจากการประพาศติพิศวินัยสงฆ์เป็นการทำลายศาสนา การค้ำครองสงฆ์เป็นการปกป้องรักษาศาสนา

ศาสนาพุทธไทยไม่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นของชาวไทยทุกคน ที่ต้องรักษาไว้เคียงคู่ชาติไทยสืบไป การค้ำครองรักษาต้องช่วยกันทั้งฝ่ายสงฆ์ และฝ่ายคฤหัสถ์ ฝ่ายคฤหัสถ์มีบทบาทที่จะช่วยค้ำครองศาสนาให้บริสุทธิ์ได้โดยใช้กลไกทางการปกครองในระบบประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือรักษาศาสนาไว้ กลไกที่กล่าวถึงได้แก่ การใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านรัฐสภาในการตรากฎหมายขึ้นบังคับเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายในการส่งเสริมคณะสงฆ์ปกป้องรักษาพระศาสนาอีกทางหนึ่ง กฎหมายเป็นเครื่องสำคัญเนื่องจากเป็นกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของสังคมมนุษย์ซึ่งกำหนดบทบาท สิทธิหน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสงฆ์ สงฆ์กับคฤหัสถ์โดยใช้กฎหมายนั้นเป็นหลักบังคับ และเป็นมาตรฐานอันเดียวกัน ใช้บังคับกับทุกคน โดยมีผู้รับผิดชอบในการดูแลรักษาป้องกันปราบปรามผู้ละเมิดกฎเกณฑ์นั้น

กฎหมายที่เกี่ยวกับการประพาศติพิศและการค้ำครองสงฆ์มีอยู่หลายฉบับ เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ประมวลกฎหมายอาญา ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ พ.ศ. 2540 กฎกระทรวงการแบ่งส่วนราชการสำนักพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2545 แต่จะรวมกล่าวโดยรวมเป็น 3 หัวข้อดังนี้

- 1) การค้ำครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540
- 2) กฎหมายสงฆ์ที่ใช้บังคับกรณีการประพาศติพิศและการค้ำครองสงฆ์
- 3) ความรับผิดชอบของพระภิกษุสงฆ์ตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งจะได้กล่าวเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

การค้ำครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

รัฐธรรมนูญ ในฐานะเป็นหลักเกณฑ์ในการปกครองประเทศ จึงมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการค้ำครองสถาบันศาสนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รัฐธรรมนูญนั้น เกิดจากวัตถุประสงค์หลักๆ หลายประการ เช่น เพื่อจำกัดอำนาจตามอำเภอใจและค้ำครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เพื่อสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นในสังคมโดยใช้กติกากฎหมายเป็นหลักของสังคม เพื่อสร้างเสถียรภาพและประสิทธิภาพให้กับรัฐบาลในระบบการเมือง รัฐธรรมนูญเป็นสัญญาประชาคม เป็นกฎหมายสูงสุดโดยกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจต่างๆ ในระดับสูง ได้แก่ ประมุขของรัฐ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายตุลาการในระดับอุดมการณ์และการใช้อำนาจทางการเมือง เป็นกฎหมายแม่บท กฎระเบียบใดๆ จะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมิได้ หากขัดแย้งจะสิ้นผลบังคับในทันที รัฐธรรมนูญสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของสัญญาประชาคมว่า

ต้องการให้สังคมเป็นไปในรูปแบบใดเช่น มาตรา 2 บัญญัติว่า “ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” มาตรานี้ชี้ให้เห็นว่า ต้องการให้สังคมไทยมีรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเท่านั้น จะใช้รูปแบบประธานาธิบดีหรือรูปแบบอื่นใดมิได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญฉบับนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่าง จึงถือว่าเป็นประชาธิปไตยกว่าทุกฉบับ รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่สามารถยกขึ้นพิจารณาว่า เป็นประโยชน์ต่อการพระพุทธศาสนา และนำไปใช้เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาการประพาศิตและการคุ้มครองสงฆ์ได้ คือ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในรัฐธรรมนูญ พระภิกษุสงฆ์ในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทหน้าที่ให้รัฐอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา บทบาทของประชาชนในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ และบทบาทรัฐธรรมนูญในทางอาญา

ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในรัฐธรรมนูญ

พระพุทธศาสนามีความเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ มาตั้งแต่ครั้งก่อตั้งชาติไทย อดีตบูรพกษัตริย์ทรงรับเอาพระพุทธศาสนามาประดิษฐานไว้ในประเทศไทย ดังนั้นคุณธรรม จริยวัตรในการปกครองไพร่ฟ้าของพระองค์ท่านล้วนมาจากพุทธศาสนาจึงสามารถกล่าวในที่นี้ได้ว่า พระพุทธศาสนาได้เคียงคู่กับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทย² จึงเป็นหนึ่งในสามสถาบันหลักสำคัญ อันเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของปวงชนชาวไทย รัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติรับรองไว้ในหมวด 2 พระมหากษัตริย์ มาตรา 9 ซึ่งบัญญัติว่า “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก” ซึ่งหมายถึงว่าพระมหากษัตริย์ไทยนั้นต้องนับถือศาสนาพุทธอย่างเดียวก่อนนั้น นอกจากนี้ยังพบว่าในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ รัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อสังคมให้บุคคลที่มีฐานะหน้าที่ในทางการเมืองการปกครองต้องมีคุณธรรม เพื่อป้องกันการทุจริตประพาศิตมิชอบซึ่งส่งผลต่อความเจริญของสังคม การศึกษาอบรมต้องจัดให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม มาตรฐานทางคุณธรรมจริยธรรมนั้นหาได้จากพระธรรมคำสั่งสอน ซึ่งมีอยู่ในสถาบันศาสนาเท่านั้นดังบทบัญญัติ

มาตรา 77 บัญญัติว่า “รัฐต้องให้... จัดทำมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการ และพนักงานหรือลูกจ้างอื่นของรัฐ เพื่อป้องกันการทุจริตและประพาศิตมิชอบและเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่”

มาตรา 81 บัญญัติว่า “รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม...”

² เสถียร โพธิ์นันทะ, พระพุทธศาสนาในราชอาณาจักรไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 29.

พระภิกษุสงฆ์ในรัฐธรรมนูญ

พระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลธรรมดา แต่มีกรอบวิถีทางดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากพลเมืองทั่วไปอย่างสิ้นเชิง แม้เป็นบุคคลที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ด้วยปัจจัยสี่ แต่ด้วยความศรัทธาต่อคุณธรรมอันยิ่งในศาสนา จึงต้องยอมละความสุขแบบชาวโลกมาแสวงหาธรรมที่เหนือโลก และทำที่สุดก็ย้อนกลับมาเป็นคุณต่อสังคมไทยอยู่นั่นเอง บทบาทพระภิกษุสงฆ์ไทยที่มีต่อสังคมนั้นเป็นที่ประจักษ์ให้เห็นมาทุกยุคสมัยว่า ท่านมีคุณูปการมากจนเกินที่จะพรรณนาได้ ตั้งแต่การรักษาความเป็นชาติไทยเคียงคู่มากับสถาบันพระมหากษัตริย์ สืบทอดวัฒนธรรมอันดีงาม ส่งเสริมให้สังคมมีความร่มเย็น เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาในอีกมุมหนึ่งพระสงฆ์เกือบจะถูกกลืนจากสังคมไทย หากจะกล่าวไปแล้วในรัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติใดที่จะส่งเสริม หรือรับรองสถานะสงฆ์ให้มีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป ทั้ง ๆ ที่อยู่ในสถาบันศาสนาอันเป็นสถาบันหลักของประเทศ ในทางกลับกันต้องถูกจำกัดสิทธิหลายประการในทางกฎหมาย เช่น สงฆ์ไม่ได้รับสิทธิเข้าร่วมพิจารณาออกกฎหมาย ไม่ได้รับสิทธิในการใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยจะเห็นจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญตรา 106 (2)³ บัญญัติว่า “บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ในวันเลือกตั้ง เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ (2) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช”

พระภิกษุสงฆ์มี 2 สถานะ คือฐานะพลเมืองของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับกฎหมายของรัฐเช่นเดียวกับพลเมืองทั่วไป นอกจากพระภิกษุจำถูกจำกัดสิทธิในบางส่วนแล้ว สิทธิในบางส่วนยังไม่เกินไปกว่าพลเมืองทั่วไป ดังบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 38 พระภิกษุสงฆ์ก็อยู่ภายใต้ความคุ้มครองของรัฐธรรมนูญเสมอกับพลเมืองทั่วไปที่นับถือในทุกศาสนา ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

ในการใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใด ๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรสมควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น”

ส่วนฐานะที่สองต้องอยู่ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยสงฆ์ และต้องไม่ขัดต่อกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งฝ่ายบ้านเมืองได้บัญญัติเพื่อให้การปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันบุคคลผู้มีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นต้นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาของชุมชนและเป็นการส่งเสริมสถาบันสงฆ์อันเป็นสถานะที่สำคัญต่อการดำรงอยู่ของศาสนา เนื่องจากพระภิกษุเป็นตัวแทนของศาสนาในฐานะองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นที่เคารพบูชา จึงมีความพิเศษแตกต่างจากพลเมืองทั่วไป

³ ยังมีอีกหลายมาตราที่จำกัดสิทธิพระภิกษุสงฆ์ คือ มาตรา 109 (3), มาตรา 124, มาตรา 126 (4), มาตรา 137 (4), มาตรา 206 (4), มาตรา 256 (4) และมาตรา 260 (4) เป็นต้น

ในฐานะที่พระสงฆ์เป็นพลเมืองของประเทศ รัฐธรรมนูญได้กำหนดหน้าที่พลเมืองไว้ในหมวด 4 หน้าที่ของชนชาวไทย จึงหมายความว่า พระสงฆ์มีหน้าที่เช่นเดียวกับพลเมืองของประเทศ ดังบทบัญญัติมาตรา 66 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่ง ชาติ ศาสนา...” และมาตรา 67 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย” พระภิกษุสงฆ์จึงมีหน้าที่ต้องรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่กระทำการใดอันเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 3699-3739/2541 พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการสูงสุดโจทก์ ได้ฟ้องจำเลยกับพวกรวม 80 คน ในชั้นพิจารณาจำเลยได้ยกข้อต่อสู้ไว้ว่า บทบัญญัติของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฯ นั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญในเรื่องเสรีภาพในการนับถือศาสนาต้องถูกจำกัดภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมประเด็นนี้ได้ขึ้นไปสู่ศาลฎีกา และศาลฎีกาได้พิพากษาว่า “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 38 บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนา มีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติ แต่ก็ได้บัญญัติแสดงความมุ่งหมายไว้ด้วยว่าการใช้เสรีภาพดังกล่าวจะต้องไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 บัญญัติขึ้นเพื่อการปกครองคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยป้องกันมิให้บุคคลมีเจตนาไม่สุจริตอาศัยร่มเงาพระพุทธศาสนาหาประโยชน์ใส่ตน อันเป็นเหตุให้เสื่อมศรัทธาแก่ผู้ที่มีศรัทธาอยู่แล้ว และไม่ก่อเกิดศรัทธาแก่ผู้ที่ไม่มีศรัทธามาก่อน พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 จึงชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”

รัฐธรรมนูญกำหนดบทบาทหน้าที่ให้รัฐต้องอุปถัมภ์คุ้มครองศาสนา

รัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่ให้รัฐต้องกระทำการให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ดังบัญญัติไว้ในหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 73 ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและ...”

จะเห็นว่าบทบัญญัติใช้คำว่า “ต้อง” จึงถือว่าเป็นหน้าที่บังคับต้องกระทำให้บรรลุผลในทางปฏิบัติ ต้องทำนุบำรุงกิจการด้านศาสนาไม่ว่าจะเป็นด้านงบประมาณ ด้านกำลังคน เครื่องมือ เทคโนโลยี วิทยาการ จัดการ ต้องส่งเสริมเพื่อให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคงสถาพรตลอดไป⁴ เช่นการตรากฎหมายเพื่อการคุ้มครองพระธรรมวินัยมิให้มีผู้เปลี่ยนแปลงหรือทำให้พระธรรมวินัยยิวจริตผิดไปจากเดิม บัญญัติกฎหมายอาญาลงโทษสำหรับผู้ให้ศาสนาแสวงหาประโยชน์ เป็นต้น การอุปถัมภ์ และคุ้มครองพระพุทธศาสนา

⁴ ดุสิต ไสภิตธา, ทำไมรัฐธรรมนูญไม่บัญญัติคุ้มครองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542), หน้า 74-76.

ต้องทำตามแนวจารีตประเพณีเดิม คือ ต้องยกฐานะของพระพุทธศาสนาให้เคียงคู่กับสถาบันชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ ตามประวัติศาสตร์การดูแลคุ้มครองพระพุทธศาสนาในไทย

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติถึงการจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมของรัฐให้มีประสิทธิภาพ อำนวยความยุติธรรมอย่างรวดเร็วและเท่าเทียม จะพิจารณาได้จากบทบัญญัติใน มาตรา 75 ซึ่งบัญญัติว่า

“รัฐต้องดูแลให้มีการปฏิบัติตามกฎหมาย คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลจัดระบบงานของกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างรวดเร็วและเท่าเทียมกัน รวมทั้งจัดระบบงานราชการและงานของรัฐ อย่างอื่นให้มีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน”

มาตรานี้เป็นมาตราที่สามารถที่จะนำไปใช้กับการจัดระบบงานยุติธรรมในกระบวนการนิคหกรรมของสงฆ์ได้ เนื่องจากในปัจจุบันกระบวนการนิคหกรรมของสงฆ์ล่าช้า ขาดประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ ยังไม่สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลผู้ถูกกล่าวหาหรือต้องอริกรรมวินัยเมณฑปาราชิกได้ ยังไม่สามารถคุ้มครองชื่อเสียงของสงฆ์ได้ การจัดระบบงานของกระบวนการ นิคหกรรมให้มีผลเป็นกฎหมายในบางส่วน เช่น ชั้นสอบสวน จะทำให้การลงนิคหกรรมมีประสิทธิภาพและสามารถวินิจฉัยอริกรรมนั้นให้สัมฤทธิ์ผล ความสงสัยได้อย่างรวดเร็ว อันเป็นตอบสนองความต้องการของประชาชนที่เฝ้าติดตามข่าวของสงฆ์ ดังนั้นเมื่อเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามมาตรา 73 และต้องจัดระบบงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพตามมาตรา 75 ข้างต้น รัฐธรรมนูญจึงวางหลักรับรองไว้ในมาตรา 88 ให้สามารถใช้มาตรา 73, 75 เป็นแนวทางในการตรากฎหมายเพื่อบังคับใช้ให้บรรลุผลในทางปฏิบัติ ซึ่งบัญญัติว่า

“บทบัญญัติในหมวดนี้มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน...”

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญได้วางหลักเพื่อให้การตรากฎหมายบังคับใช้ให้บรรลุผลจึงได้วางหลักไว้ในหมวด 6 ว่าด้วยรัฐสภา ส่วนที่ 5 เป็นเรื่องบทที่ใช้แก่สภาทั้งสองกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรีมีอำนาจเสนอกฎหมายได้อีกทางหนึ่ง ดังบทบัญญัติ มาตรา 169 ซึ่งบัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 170 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอได้ก็แต่โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรี แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้แต่เมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

การเสนอร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะกระทำได้เมื่อพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นสังกัด มีมติให้เสนอได้และต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่ายี่สิบคนรับรอง...”

มาตรานี้มีประโยชน์มากต่อการคุ้มครองสงฆ์ เนื่องจากว่า มาตรา 169 เปิดโอกาสให้เสนอร่างกฎหมายคุ้มครองสงฆ์ได้ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรี ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรีเป็นตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนให้มาทำหน้าที่ตรากฎหมายและบริหารงานของ

ประเทศ เป็นผู้ที่มีอำนาจในกิจการของประเทศเทียบเท่ากับราชาในอดีต ท่านเหล่านี้ส่วนมากล้วนนับถือ พระพุทธศาสนา หากท่านได้ศรัทธาในสงฆ์และเห็นภัยของพระพุทธศาสนา มีความต้องการที่จะอุปถัมภ์ ค้ำครองพระพุทธศาสนา ท่านสามารถรวมกลุ่มเสนอร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับสงฆ์ หรือที่เกี่ยวกับการ ปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาได้ ภายหลังจากที่ได้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ยังไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือรัฐมนตรีได้เสนอร่างกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสงฆ์เข้าไปเพื่อ เสนอให้ประธานรัฐสภาพิจารณาเลย แต่ก่อนจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้มีการยกร่างให้ รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติโดย นายคุสิต ไสภิตชา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นคณะกรรมการยกร่างแก้ไขรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งได้เสนอแปรญัตติใน มาตรา 27 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2534 ว่าให้บัญญัติคำ ว่า ให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย มีการอภิปรายและขอมติจากที่ประชุมรัฐสภาซึ่งมีจำนวน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาประชุม 600 คน มีคะแนนเสียงสนับสนุนให้บัญญัติให้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยเพียงไม่เกิน 20 ท่าน⁵ จึงมีข้อสังเกตว่า เป็นสิ่งน่าที่คิดว่าสำหรับ ศรัทธาในพระพุทธศาสนาของผู้ที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหาร หรือออกกฎหมายของประเทศ ยังขาดความเข้าใจถึงบทบาท สถานะอันสำคัญของพระพุทธศาสนาที่เกิดมาและเจริญควบคู่มาทั้งกับสังคมไทย แต่ขาดการเอาใจใส่ ซึ่งก็เป็นผลมาจากวิกฤตศรัทธานั้นเอง ถ้าหากศรัทธาการบัญญัติกฎหมายใด ๆ ก็ไม่เป็น เรื่องยาก แต่ถ้าขาดความศรัทธาเสียแล้ว การไม่สนใจ การไม่ใส่ใจในความเป็นไปของศาสนาย่อมมีอยู่คราบ นั้น

บทบาทของประชาชนในการคุ้มครองพระพุทธศาสนาตามรัฐธรรมนูญ

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติรับรองเสรีภาพในการ นับถือศาสนาของปวงชนชาวไทยไว้ใน มาตรา 38 และกำหนดหน้าที่ให้พลเมืองต้องปฏิบัติตามมาตรา 66, 67 ว่าต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ต้องรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา แต่พลเมืองไทยร้อยละ 94 นับถือพระพุทธศาสนา โดยสายเลือดแต่ด้วยเหตุปัจจัยหลายประการทำให้ห่างเหินศาสนาไปบ้าง แต่ถ้าหากประชาชนเหล่านั้นเห็น ภัยของศาสนาพุทธอันเป็นที่เคารพนับถือ สามารถที่จะเสนอกฎหมายเพื่อปกป้องคุ้มครองศาสนาได้ด้วย เหตุผลว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย ประชาชนสามารถที่จะกำหนดรูปแบบของกฎหมายที่จะ บังคับ ซึ่งก็รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาด้วย เมื่อตัวแทนที่ได้รับเลือกเข้าไปทำ หน้าที่ในสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่ออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนาขึ้นบังคับใช้ในสังคม ก็มีอีก แนวทางหนึ่งซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเสนอกฎหมายได้ตามมาตรา 170 ซึ่งบัญญัติว่า

⁵ คุสิต ไสภิตชา, เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

“ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภา พิจารณากฎหมายตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้ คำร้องตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วย”

ตามมาตรา 170 นี้ ดีมากและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในการรวมตัวกันเสนอกฎหมายเพื่อการคุ้มครองพระพุทธศาสนาได้ ภายหลังจากได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2545⁶ ได้มีพระภิกษุสงฆ์ภายใต้การนำโดยพระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต) รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระราชกวี (เกษม ลักษณะวิลาส) เลขาธิการศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนา ประชาชนและองค์กรพุทธศาสนิกชน เช่น ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย เปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย สมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฯลฯ เป็นต้น ได้ร่วมกันลงชื่อสนับสนุนจำนวน 100,000 คน และเสนอร่างกฎหมายให้มีการจัดตั้งกระทรวงพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในการนี้ได้มีการออกมาต่อผู้เรียกร้องหน้ารัฐสภา จนถึงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2545 สมาชิกวุฒิสภาได้มีการรับรองให้มีให้ตรากฎหมายประกาศใช้ จึงเลิกชุมนุมเรียกร้องและที่สุดในวันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2545 ให้จัดตั้งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติขึ้น จะเห็นว่ามาตรา 170 ได้เคยใช้ในการเสนอกฎหมายโดยประชาชน เพื่อให้พระพุทธศาสนามีความเจริญเคียงคู่ชาติไทยสืบไป

พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมาย

ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญไทยในปัจจุบัน ประชาชนได้รับสิทธิ และเสรีภาพค่อนข้างกว้างขวาง และครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการเดินทางออกนอกประเทศ คนไทยที่ถือสัญชาติไทยทุกคนเพียงแต่มีบัตรประจำตัวประชาชน และเงินค่าธรรมนิยม 1,000 บาท ก็สามารถไปยื่นเรื่องเพื่อขอรับหนังสือเดินทางที่มีอายุ 5 ปีได้จากกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว เพียงไม่กี่วันบุคคลนั้นก็จะได้รับหนังสือเดินทางอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

ที่น่าแปลกใจก็คือ ขณะนี้ยังมีประชาชนไทยอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อย ถูกละเลยสิทธิขั้นพื้นฐานนี้ไป ด้วยเหตุผลเพียงว่าบุคคลเหล่านี้เป็น “พระสงฆ์” ในพระพุทธศาสนา จึงต้องทำตามกฎข้อบังคับพิเศษของคณะสงฆ์ไทย ก่อนที่จะไปยื่นเรื่องขอหนังสือเดินทางจากกระทรวงการต่างประเทศ กล่าวคือ พระสงฆ์ที่จะขอหนังสือเดินทางจะต้องยื่นเรื่องเพื่อขออนุมัติจากเจ้าอาวาสในวัดที่ตนสังกัดอยู่ หลังจากนั้นต้องยื่นเรื่องเพื่อขออนุมัติจากเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะภาคตามลำดับ ซึ่ง

⁶ พระราชกวี (เกษม ลักษณะวิลาส), ประวัติการได้มาซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจ็ยอ้ว, 2545), หน้า 1-3.

กระบวนการทั้งหมดนี้กินเวลานานหลายเดือน เนื่องจากตำแหน่งเจ้าคณะทั้งหมดนี้เป็นตัวบุคคล มิได้มี
สำนักงานที่ชัดเจน การเสนอเพื่อขอลายเซ็นอนุมัติจึงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก

และมีความเป็นไปได้สูงที่จะถูกปฏิเสธในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ถ้าหากพระสงฆ์รูปนั้นไม่เป็นที่
ต้องอภัยของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะรูปใดรูปหนึ่งดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ที่มีทรศนะที่
ก้าวหน้า ต้องการเห็นการปฏิรูปคณะสงฆ์ไทยไปในทิศทางที่ดีขึ้น กล่าววิพากษ์วิจารณ์ในเชิงสร้างสรรค์ หรือ
พระสงฆ์ที่ไม่เห็นด้วยกับการบริหารงานของเจ้าอาวาส หรือผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์ระดับใดระดับหนึ่ง หรือ
พระสงฆ์ที่ออกมาเปิดโปงความประพฤติมิชอบ หรือความฉ้อฉลบางประการของผู้มีอำนาจบางรูปในคณะ
สงฆ์ ก็จะถูกปฏิเสธในการขอหนังสือเดินทาง ขั้นตอนการอนุมัติเพื่อขอหนังสือเดินทางจึงกลายเป็นอีกกลไก
หนึ่ง ของผู้มีอำนาจในคณะสงฆ์ที่จะควบคุมพระสงฆ์ทั้งหลายให้อยู่ในอำนาจของตน

พระสงฆ์ที่ผ่านความยุ่งยากในการขอหนังสือเดินทางดังกล่าว และได้เดินทางไปต่างประเทศแล้ว ยัง
ประสบกับความยุ่งยากในการต่อหนังสือเดินทางอีกด้วย โดยปรกติแล้วคนไทยในต่างประเทศ เมื่อหนังสือ
เดินทางหมดอายุลงก็สามารถยื่นเรื่องขอต่ออายุหนังสือเดินทางไปอีก 5 ปีได้ที่สถานทูตไทยหรือสถานกงสุล
ไทยในประเทศนั้นๆ สำหรับพระภิกษุสามเณรแล้ว หนังสือเดินทางมีอายุเพียง 2 ปีเท่านั้น เมื่อใกล้หมดอายุ
แล้ว ไม่สามารถต่ออายุที่สถานทูตหรือกงสุลไทยในต่างประเทศได้ ต้องเดินทางกลับมาต่ออายุในประเทศ
ไทยเพียงสถานเดียว และต้องมาเริ่มต้นกระบวนการอันยุ่งยากซับซ้อนนั้นใหม่ทั้งหมด นับเป็นความสูญเสีย
ทั้งในด้านค่าใช้จ่าย และในด้านโอกาสอย่างใหญ่หลวงทีเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุที่กำลังศึกษาอยู่ใน
ต่างประเทศ ต้องเสียเงินค่าตัวเครื่องบินไปกลับอีกรอบ ต้องเสียเวลา และต้องเสี่ยงต่อการไม่ได้รับอนุมัติให้
เดินทางกลับไปศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษาอีกด้วย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนมีตัวอย่างให้เห็นมาแล้ว

เหตุผลที่มหาเถรสมาคมนำมาใช้กล่าวอ้าง เพื่ออธิบายกฎข้อบังคับการขอหนังสือเดินทางที่
สลับซับซ้อนของพระสงฆ์ไทยก็คือ เพื่อป้องกันมิให้พระสงฆ์ไปทำความเสื่อมเสียแก่พระศาสนาใน
ต่างประเทศ เหตุผลดังกล่าวไม่น่าจะมีน้ำหนักเพียงพอ ที่จะนำมาใช้ในการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของ
พระสงฆ์ ในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง ซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ที่ว่า
“รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อ
รัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

กฎของมหาเถรสมาคมว่าด้วยเรื่องการทำหนังสือเดินทางของพระสงฆ์ จึงน่าจะขัดแย้งกับ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมิชอบด้วยกฎหมาย มหาเถรสมาคมน่าจะมีวิธีการที่ดีกว่านี้ ในการ
ป้องกันปัญหาพระสงฆ์ไทยในต่างประเทศที่ประพฤตินเสื่อมเสีย ปัญหาพื้นฐานอันหนึ่งของคณะสงฆ์ไทย
ก็คือ คุณภาพของพระภิกษุสงฆ์ทั้งในด้านปริยัติ (การศึกษาเชิงทฤษฎี) ปฏิบัติ (การปฏิบัติธรรม) และปฏิเวธ
(มรรคผลที่ได้รับจากการปฏิบัติธรรม) ถ้าหากมหาเถรสมาคมจะมาเข้มงวดกวดขันคณะสงฆ์ไทยในเรื่องที่
เป็นเนื้อหาสาระเช่นนี้แล้ว สังคมไทยก็จะมีพระภิกษุสามเณร (รวมทั้งภิกษุณี และสามเณรี) ที่มีคุณภาพ
ปัญหาพระสงฆ์ที่จะประพฤตินเสื่อมเสียในต่างแดนก็จะหมดไป

อีกประการหนึ่งผู้ที่บวชเรียนเป็นพระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทย ในทางหนึ่งก็คือ “พระสงฆ์” ในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกทางหนึ่งก็คือ “ประชาชน” ที่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เช่นเมื่ออายุครบเกณฑ์พระสงฆ์มีหน้าที่ต้องไปรายงานตัว และขอผ่อนผันการเกณฑ์ทหารกับทางราชการ และพระสงฆ์มีสิทธิที่จะศึกษาต่อในคณะหรือสาขาวิชาที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยทางโลก เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้พระสงฆ์จึงควรจะมีสิทธิถือ “ใบสุทธิ” ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวของพระสงฆ์ และ “บัตรประชาชน” ซึ่งเป็นบัตรประจำตัวของคนไทยทุกคนในขณะเดียวกัน เช่นเดียวกับที่ข้าราชการมีสิทธิที่จะถือ “บัตรข้าราชการ” และ “บัตรประชาชน” ในเวลาเดียวกัน

หากกระทำได้เช่นนี้ กฎข้อบังคับอันขัดต่อรัฐธรรมนูญก็จะหมดความจำเป็นและยุติลง กฎระเบียบของคณะสงฆ์ไทยก็จะสอดคล้องกับพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยสมบูรณ์⁷

สิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเป็นพยานศาล

พยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยนำเสนอสนับสนุนข้ออ้างขอต่อคู่ในคดีนั้นมี 3 อย่าง คือ พยานบุคคล พยานเอกสาร และวัตถุพยาน การให้พยานมาศาลทำได้ 2 วิธี คือ นำมาเอง หรือขอให้ศาลออกหมายเรียกมา ตามภาษาพูดเรียกว่า พยานนำ และพยานหมาย พยานบุคคลต้องสาบานตัว หรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ

พระภิกษุสามเณรอาจถูกคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอ้างเป็นพยานในคดีแพ่งหรือคดีได้ ในฐานะพยานบุคคลผู้รู้เห็นเหตุการณ์เมื่อสมัครใจเป็นพยานก็เป็นได้ ให้การไปตามความเป็นจริงที่ได้รู้เห็นมาไม่ผิดวินัยและกฎหมาย แต่ถ้าไม่สมัครใจย่อมมีสิทธิไม่เป็นพยานหรือเบิกความตอบคำถามใด ๆ ได้ พ.ร.บ. ลักษณะพยาน ร.ศ. 113 บัญญัติเรื่องนี้ไว้ว่า “ถ้าโจทก์ จำเลย นำตุลาการไปเดินเผชิญสืบนอกศาลจงทุกครั้ง และห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นพยานสาบานเป็นอันขาดให้อ่านประเด็นข้อสืบให้ฟังเท่านั้น ถ้าพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นพยานไม่ยอมให้การก็ตีหรือนั่งเสียดี ศาลไม่มีอำนาจจะบังคับกล่าวประการใดได้ โดยเป็นโมฆะพยาน (โมฆะพยาน) คือพยานที่พ้นแล้วไม่ต้องสืบพระภิกษุสามเณรนั้นต่อไป” ต่อมาถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง พ.ศ. 2477 บัญญัติเรื่องพยานหลักฐานไว้ในลักษณะ 5 และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ไม่ได้ให้สิทธิเด็ดขาดแก่พระภิกษุสามเณร อย่างกฎหมายเก่า แต่ให้สิทธิไว้ 3 ประการคือ

1. สิทธิไม่จำเป็นต้องไปศาล เมื่อถูกอ้างเป็นพยาน นั้นบัญญัติไว้ในมาตรา 108 ว่า “พยานที่ได้รับหมายเรียกโดยชอบ ดังที่บัญญัติไว้ในสองมาตราก่อนนั้น จำต้องไป ณ สถานที่และตามวันเวลาที่กำหนดไว้ แต่พยานต่อไปนี้ ไม่จำเป็นต้องไปศาลดังกล่าวข้างต้นคือ (1) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระ

⁷ หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน. ฉบับวันอาทิตย์ที่ 29 สิงหาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 27 ฉบับที่ 9668. คอลัมน์หน้าต่างความจริง, หน้า 6.

ราชินีนาถ พระยุพราช หรือผู้สำเร็จราชการแผ่นดินไม่ว่าในกรณีใด ๆ (2) พระภิกษุสามเณร ใน พระพุทธศาสนาไม่ว่ากรณีใด ๆ ฯลฯ⁸

พระภิกษุสามเณรที่ถูกอ้างเป็นพยาน มีสิทธิไม่ไปให้การได้ จะขอให้ศาลมีหมายเรียกมาไม่ได้ ศาล จะไม่ออกหมายเรียกให้ เพราะรับรู้ถึงสิทธินี้ ต่างกับคนธรรมดาที่ถูกอ้างเป็นพยาน เมื่อไม่ยอมไปศาล ๆ จะ ออกหมายเรียก ได้รับหมายเรียกและไม่ยอมไปอีก ศาลจะออกหมายจับมาขังไว้จนกว่าจะให้เบิกความได้ และยังมีคามผิดฐานขัดขืนหมายหรือคำสั่งศาลตามประมวลอาญาด้วย เพราะทุกคนมีหน้าที่ให้ความสัตย์จริงแก่ศาลเมื่อได้รู้ได้เห็นการณ์ในคดีเพื่อผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมตามกฎหมายบ้านเมือง กฎหมายให้สิทธิไว้ ในฐานะเป็นสมณะ นักบวช หรือนักพรตอื่นไม่ได้สิทธินี้ เมื่อสมัครใจเป็นพยานตามหน้าที่พลเมืองดีก็ เป็นได้โดยเป็นพยานนำ หรือขอให้ศาลไปเผชิญสืบ

ทางปฏิบัติเมื่อพระภิกษุสามเณรมาเป็นพยานที่ศาล ๆ จะอนุญาตให้นั่งเบิกความผิดกับพยานทั่วไป ซึ่งต้องยืนเบิกความในคอกพยานวันแต่จะเป็นคนชรา หรือคนป่วยที่ยืนให้การไม่ได้ จะได้รับอนุญาตให้นั่ง เช่นเดียวกัน ส่วนการขอศาลไปเผชิญสืบนั้น ศาลจะไปสืบถึงที่พักหรือวัดที่พยานอยู่ หากอยู่ห่างไกลไม่ สะดวกแก่ศาลและคู่ความ จะมาให้การ ณ ที่วัดใกล้ๆ ศาลก็ทำได้ วิธีต้อนรับศาลและคู่ความก็เพียงจัด โต๊ะ เก้าอี้ให้ผู้พิพากษานั่งจดคำให้การ ส่วนพยานจะนั่งบนยกพื้น หรือเก้าอี้ให้การก็ได้

2. สิทธิไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความ การสาบานหรือปฏิญาณ เป็นส่วนประกอบ เบื้องต้นของคำเบิกความหรือคำให้การ ขาดไม่ได้หากขาดไป คำเบิกความนั้นไม่ชอบด้วยกฎหมายรับฟังเป็น พยานหลักฐานไม่ได้ เพราะมีกฎหมายบัญญัติบังคับไว้ว่า “ก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตน ตาม ลัทธิศาสนา หรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามความสัตย์จริงเสียก่อน เว้นแต่บุคคลที่ได้รับยกเว้น (มาตรา 112) แต่ไม่ได้กำหนดแบบ ไว้ว่าต้องสาบานหรือปฏิญาณอย่างไร สมัย โบราณใช้คำรุนแรง เช่น ว่าถ้านำความเท็จมากล่าวขอให้หอกแทงไปพวยแทงหูซ้ายทะลุหูขวา กระทรวง ยุติธรรมเคยกำหนดแบบคำสาบานไว้สำหรับผู้นับถือศาสนาพุทธ อิสลาม และศาสนาคริสต์ แต่ไม่ได้ปฏิบัติ กันอย่างเคร่งครัด ระยะเวลาๆ นี้มักใช้คำย่อว่า ข้าพเจ้าขอสาบานว่าจะให้การต่อศาลด้วยความสัตย์จริง หาก นำความเท็จมากล่าว ขอให้ได้รับภัยอันตราย ส่วนการปฏิญาณใช้สำหรับผู้มีเกียรติและผู้มีหน้าที่การงานสูง ไม่จำกัดศาสนา

เหตุที่ให้พยานสาบานหรือปฏิญาณก่อนเบิกความ เพื่อให้พยานได้สำนึกหรือตระหนักถึงความ รับผิดชอบในคำให้การของตนต่อศาล ซึ่งจะใช้เป็นหลักฐานในการตัดสินคดีและเพื่อให้พยานให้การด้วย ความสัตย์จริงไม่กล้านำความเท็จมากล่าวจึงอ้างถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาว่าจะให้คุณให้โทษ เมื่อให้การ ด้วยความสัตย์จริงหรือกล่าวเท็จ คนสมัยก่อนเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลเหนือชีวิตอาจบันดาลให้มนุษย์รับ เเคราะห์กรรมได้ หากคนนั้นไม่มีความซื่อสัตย์ จึงมีธรรมเนียมดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาถวายความซื่อสัตย์ต่อ

⁸ อาจารย์ปลื้ม โชติธรรมสุนทร, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระเจ้าแผ่นดินของข้าราชการ และข้าราชการบริพาร แม้ในหมู่มิตรสหายผู้ร่วมงานกัน คงมีการดื่มน้ำสาบานกันด้วย จึงมีคำพูดว่า มิตรหรือเพื่อนร่วมน้ำสาบาน ในปัจจุบันความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลดน้อยลง ความเคร่งครัดในการปฏิญาณสาบานก็เปลี่ยนไปด้วย⁹

ผู้ได้รับการยกเว้นไม่ต้องสาบาน หรือปฏิญาณก่อนเบิกความคือ 1. คนที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปีหรือหย่อนความรู้สึกรับผิดชอบ 2. พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา 3. คนที่คู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าไม่ต้องให้สาบาน ดังนั้นพระภิกษุสามเณรผู้เป็นพยานจึงไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนให้การ พยานผู้มีหน้าที่สาบานหรือปฏิญาณไม่ยอมสาบานหรือปฏิญาณถือว่าละเมิดอำนาจศาล ๆ สั่งลงโทษได้และมีความรับผิดชอบทางอาญาด้วย (ป. อาญา มาตรา 171)

3. ลิทธิไม่เบิกความหรือตอบคำถามใด ๆ เมื่อไม่ประสงค์จะเบิกความหรือตอบคำถามนั้น ๆ มีบัญญัติไว้ในมาตรา 115 ว่า “พระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา แม้มาเป็นพยานจะไม่ยกเบิกความหรือตอบคำถามใด ๆ ก็ได้” ต่างกับบุคคลธรรมดาซึ่งต้องเบิกความหรือตอบคำถามทุกคำถาม นอกจากได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย หากไม่ยกเบิกความหรือตอบคำถาม คือ 1. เมื่ออาจเปิดเผยหนังสือหรือข้อความอันเป็นความลับของแผ่นดิน หรือความลับในราชการที่พยานได้ทราบในตำแหน่งหน้าที่ 2. เอกสารหรือข้อความที่เป็นความลับซึ่งพยานได้ทราบในฐานะทนายความหรือในฐานะมีวิชาชีพ หรือหน้าที่การงาน 3. การประณามหรือการงานอื่นที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายไม่ให้เปิดเผยตามมาตรา 92 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และมาตรา 231 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาทางอาญาเมื่อได้รับยกเว้นพยานมีสิทธิปฏิเสธไม่ยอมเบิกความตอบคำถามหรือนำพยานหลักฐานนั้นมาแสดงได้

สรุปความว่า พระภิกษุสามเณรนั้นไม่ยอมเป็นพยานเสียเลยก็ได้ หากยอมเป็นจะไม่ไปศาลก็ได้ และไม่ต้องสาบานหรือปฏิญาณก่อนเบิกความ จะไม่ยอมเบิกความหรือตอบคำถามใด ๆ ที่ไม่ประสงค์จะตอบก็ได้ กฎหมายให้สิทธิพิเศษไว้¹⁰

ลิทธิของพระภิกษุสามเณรในการเลือกตั้ง

ในอีกมุมหนึ่งของสังคมไทย ประชาชนกลุ่มหนึ่งซึ่งมีจำนวนไม่น้อยถูกละเลยสิทธิขั้นพื้นฐานนี้เพียงเพราะว่าบุคคลเหล่านั้นถูกเรียกว่า “พระสงฆ์” ในแง่หนึ่งพระสงฆ์คือสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา แต่ในอีกแง่หนึ่งพระสงฆ์ก็คือประชาชนที่มีสิทธิและหน้าที่ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังมาตรา 5 ที่ว่า “ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิด เพศ หรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน”

⁹ อาจารย์ปลื้ม โชติธรรมชฎา, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹⁰ อาจารย์ปลื้ม โชติธรรมชฎา, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระทรวงกลาโหม กำหนดให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องไปเกณฑ์ทหารในฐานะประชาชนไทยคนหนึ่ง แต่กระทรวงมหาดไทย กลับปฏิเสธสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งของพระสงฆ์ อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การตีความสิทธิและหน้าที่ของพระสงฆ์ในฐานะประชาชนของกระทรวงกลาโหม และกระทรวงมหาดไทยจึงขัดแย้งกันทั้ง ๆ ที่ต่างก็เป็นหน่วยงานของรัฐทั้งคู่

รัฐธรรมนูญมาตรา 26 ระบุว่า “การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้” ในเมื่อพระสงฆ์เป็นทั้งนักบวชในพระพุทธศาสนาและประชาชนในเวลาเดียวกัน การตีความของกระทรวงกลาโหมน่าจะถูกต้องกว่ากระทรวงมหาดไทย กฎระเบียบของกระทรวงมหาดไทยที่ห้ามพระสงฆ์ไม่ให้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจึงน่าจะขัดต่อรัฐธรรมนูญและมีชอบด้วยกฎหมาย ดังมาตรา 6 ที่ว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

ข้ออ้างโดยทั่วไปที่ห้ามมิให้พระสงฆ์ไปใช้สิทธิออกเสียงในการเลือกตั้งก็คือ พระสงฆ์ไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ที่บริสุทธิ์ ส่วนการเมืองเป็นเรื่องสกปรก พระสงฆ์จึงไม่ควรเข้าไปแปดเปื้อนกับความสกปรกของการเมือง ถ้าหากข้อสมมติฐานที่ว่า การเมืองคือสิ่งสกปรก (ไร้อริยธรรม) เป็นจริงแล้ว พระสงฆ์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของจริยธรรม ก็ยังจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องให้มาก เพื่อที่จะชำระล้างการเมืองที่สกปรกให้เป็นการเมืองที่สะอาดให้ได้ อาจถือเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์ด้วยซ้ำไป

ในฐานะผู้นำทางจริยธรรม พระสงฆ์มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งแก่นักการเมืองด้วย ปัจจุบันการสั่งสอนอบรมทางวาจาอย่างเดียวไม่เพียงพออีกต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่นักการเมือง จำเป็นจะต้องสั่งสอนอบรมด้วยการปฏิบัติในเชิงโครงสร้างด้วย การที่พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จะเป็นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ให้นักการเมืองต้องฟังพระสงฆ์มากขึ้น พระสงฆ์ซึ่งมีอำนาจทางจริยธรรมอยู่ในมือ ก็จะมีส่วนช่วยให้การเมืองมีจริยธรรมมากขึ้น

ในฐานะผู้นำชุมชน พระสงฆ์อาจใช้อำนาจทางจริยธรรมของตน ช่วยแก้ปัญหาการซื้อเสียง หรือการทุจริตเลือกตั้งในรูปแบบอื่นๆ เมื่อพระสงฆ์และชุมชนรวมตัวกันและมีพลังในเชิงจริยธรรม นักการเมืองก็จะคิดถึงจริยธรรมมากขึ้น และการเมืองก็จะพลอยมีจริยธรรมเพิ่มขึ้นด้วย

ในสังคมไทยนั้นศาสนากับการเมืองสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาโดยตลอด ในอดีตรัฐเข้าไปจัดการปัญหาของคณะสงฆ์ เช่น รัฐเป็นผู้แต่งตั้งผู้นำคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ และจับผู้ปลอมปนมาบวชให้สึกออกไป เป็นต้น ปัจจุบันนักการเมืองเป็นฝ่ายเข้าไปควบคุมกิจการของคณะสงฆ์ เช่น นายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ดูแลสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติโดยตรง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดูแลกรมการศาสนา เมื่อนักการเมืองเป็นผู้ควบคุมดูแลกิจการของคณะสงฆ์แล้วคณะสงฆ์น่าจะมีสิทธิเลือกนักการเมืองเหล่านั้น โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้ง

อีกประการหนึ่ง นักบวชหรือเจ้าหน้าที่ในศาสนาอื่น แม้จะทำหน้าที่นักบวช เช่น บาทหลวงในศาสนาคริสต์ หรือ โต๊ะอิหม่ามในศาสนาอิสลาม เป็นต้น ก็ล้วนแล้วแต่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั้งสิ้น ทำให้นักการเมืองมีความเกรงใจนักบวชหรือเจ้าหน้าที่ทางศาสนาเหล่านั้น ตรงกันข้ามพระสงฆ์ซึ่งเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาของคนไทยส่วนใหญ่ กลับถูกละเลยสิทธิอันชอบธรรมนี้ไป ทำให้นักการเมืองไม่เกรงใจหรือไม่ฟังเสียงของทางฝ่ายพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์ไม่มีอำนาจในการควบคุมตรวจสอบนักการเมืองโดยผ่านการเลือกตั้ง

การใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นคนละสิ่งกับการเล่นการเมือง การที่พระสงฆ์มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (ดังเช่นในประเทศพม่า) มิได้หมายความว่าพระสงฆ์จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (แม้ว่าประเทศพระพุทธศาสนาอย่างศรีลังกา พระสงฆ์มีสิทธิทั้งลงคะแนนเลือกตั้งและสมัครผู้แทนราษฎร และเวลานี้ก็มีพระสงฆ์ศรีลังกานั่งอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร ทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติอยู่ด้วยก็ตาม) ถ้าหากพระสงฆ์จะลงสมัครสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็อาจกระทำได้โดยการศึกษาลาเทศก่อน แล้วจึงลงสมัครเลือกตั้ง ดังเช่นที่ข้าราชการมีสิทธิออกเสียงลงคะแนน แต่ไม่มีสิทธิสมัครผู้แทนราษฎร ข้าราชการจะสมัครเป็นผู้แทนราษฎรได้ก็ต่อเมื่อลาออกจากราชการแล้วเท่านั้น

ในเรื่องที่เกี่ยวกับบัตรประจำตัวนั้น ข้าราชการมีสิทธิที่จะถือทั้งบัตรข้าราชการและบัตรประชาชนในเวลาเดียวกันนั้นใด พระสงฆ์ก็ควรจะมีสิทธิถือทั้งใบสุทธิและบัตรประชาชนในเวลาเดียวกัน (ตามสิทธิที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ) ฉะนั้น

นอกจากนี้ กระทรวงมหาดไทยควรจะทบทวนสิทธิของแม่ชีไทยด้วย เพราะแม่ชีไทยถือบัตรประชาชนในฐานะคนไทยคนหนึ่ง แต่กลับถูกปฏิเสธสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งมาโดยตลอด นับเป็นสิ่งที่มิชอบด้วยกฎหมาย และขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน โดยเฉพาะมาตรา 30 ที่ว่า "บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน" และมาตรา 38 ที่ว่า "บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองมิให้รัฐกระทำการใดๆ อันเป็นการรอนสิทธิหรือเสียประโยชน์อันควรมิควรได้เพราะเหตุที่ถือศาสนา นิกายของศาสนา ลัทธินิยมในทางศาสนา หรือปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือ แตกต่างจากบุคคลอื่น"

หากพระสงฆ์และแม่ชีได้รับสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งแล้ว เสียงแห่งมโนธรรมและจริยธรรม จะนำการเมืองไทยให้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น¹¹

11 หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, ฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 27 ฉบับที่ 9780, คอลัมน์หน้าต่างครอบครัว, หน้า 6.

สิทธิของพระภิกษุในทรัพย์สิน

ในเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์สินของพระภิกษุนั้น ไม่มีกฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดไว้เป็นเอกเทศ โดยปกติย่อมถือตามกฎหมายทั่วไปเหมือนกับทรัพย์สินของบุคคลธรรมดาทั่วไป แต่อย่างไรก็ดี ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินของพระภิกษุไว้เป็นการเฉพาะอยู่ 3 มาตรา ดังนี้ คือ

(1) มาตรา 1622 พระภิกษุนั้น จะเรียกร้อยเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สิทธิจากสมณเพศมาเรียกร้อยภายในกำหนดอายุความตามมาตรา 1754 แต่ พระภิกษุนั้น อาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

(2) มาตรา 1623 ทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างเวลาอยู่ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุนั้นถึงแก่มรณภาพให้ตกเป็นสมบัติของวัดที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุนั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุนั้นจะได้จำหน่ายไปในระหว่างมีชีวิตหรือโดยพินัยกรรม

(3) มาตรา 1624 ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ทรัพย์สินนั้นหากตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้

จากมาตรา 1623 และมาตรา 1624 กฎหมายแยกการได้มาซึ่งทรัพย์สินของพระภิกษุเป็น 2 กรณี คือ

- การได้มาก่อนอุปสมบทเป็นพระภิกษุ คือ มาตรา 1624
- กรณีที่สองการได้มาในระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ คือ มาตรา 1623

เมื่ออ่านตัวบทมาตรา 1623 แล้ว ในเบื้องต้นอาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่า ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศเป็นกรรมสิทธิ์ของพระภิกษุนั้น ฉะนั้น ท่านจึงสามารถจำหน่ายไปในระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรมก็ได้ แต่หากพิจารณาถึงที่มาและเจตนารมณ์ของบทบัญญัติให้ถ่องแท้แล้ว จะเห็นว่าการกำหนดให้เป็นดังเช่นที่กล่าวมาไม่ กล่าวคือ มาตรา 1623 นี้มีที่มาจากกฎหมายลักษณะมรดก บทที่ 36 ซึ่งตราไว้ว่า

“มาตราหนึ่ง ภิกษุจตุจากอาตมภาพและคหัดจะปันเอาทรัพย์สินมรดกนั้นมิได้ เหตุว่าเขาเจตนาทำบุญให้แก่เจ้าภิกษุเป็นของอยู่ในอารามท่านแล้ว ถ้าเจ้าภิกษุอุทิศไว้ให้ท่านแก่คหัด ๆ จึงรับทานท่านได้

อนึ่ง ถ้าคหัดมรณภาพ บิดา มารดา ญาติพี่น้องลูกหลานเป็นเจ้าภิกษุอยู่ในสิกขาบทแล้ว จะปันเอาทรัพย์สินมรดกคหัดนั้นมิได้ เหตุว่าเป็นบุตรพระเจ้าแล้ว ถ้าคหัดผู้มรณภาพนั้นอุทิศไว้ ถวายอะวิญาณกะทรัพย์ และอะวิญาณกะทรัพย์แก่เจ้าภิกษุผู้เป็นญาติพี่น้องลูกหลาน จึงรับเอาทรัพย์สินทั้งนั้นเป็นเจ้าของเจ้าภิกษุได้ ถ้าเจ้าภิกษุจตุจากอาตมภาพ ทรัพย์สินนั้นคงเป็นของในอาราม ผู้ใดว่าจะกล่าวเอาท่านว่าหามิได้เลย”

นอกจากนี้ ในบทที่ 2 ตราไว้ว่า

“อนึ่ง ผู้มรณภาพนั้น เอาสะวิญาณกะทรัพย์และอะวิญาณกะทรัพย์ไปฝากไว้ยังอารามก็ดี แลตั้งไว้ให้ทำบุญให้ทานก็ดี และจำเพาะให้แก่เจ้าภิกษุองค์ใดก็ดี ผู้ใดจะเอาออกจากอารามนั้นมิได้ ท่านว่าผู้นั้นมีพันธจตุรกาย”

การที่กฎหมายลักษณะมรดกตราไว้เช่นนี้ เพราะประเพณีไทยแต่เดิมถือกันว่าของถวายเข้าวัดแล้วอาถรรพณ์ ใครเอาลับเข้าบ้านคนนั้นจะไม่มีความสำเร็จ

ในเรื่องเกี่ยวกับมาตรา 1623 นี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายไว้อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศไว้ ดังนี้

(1) “มีข้อที่สังเกตได้ในเบื้องต้นว่าประมวลแพ่งฯ มาตรา 1623 ไม่เกี่ยวกับสมบัติของ วัด วัดเป็นนิติบุคคล...จึงถือสิทธิและมีสิทธิในทรัพย์สินได้ กรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1623 เกี่ยวเป็นเรื่องทรัพย์สินของพระภิกษุซึ่งถึงแก่มรณภาพ กฎหมายให้ทรัพย์สินของท่านที่ได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศตกเป็นสมบัติของวัดเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหาก เหตุผลในทางนิตินัยและในทางศาสนาอยู่ที่ว่า พระภิกษุอยู่ในสถาบันอนาถาเป็นผู้ไม่หามาหรือสะสมไว้ซึ่งทรัพย์สินสมบัติ แต่ห้ามมิได้ที่จะมิให้ชาวบ้านถวายของเป็นจตุปัจจัยตามศรัทธา ซึ่งสำหรับพระบางองค์ที่เทศนาโปรดสัตว์เก่ง ๆ อาจได้กัณฑ์เทศน์เป็นเงินสะสมไว้ถึงเรือนแสนก็ได้ ของที่ชาวบ้านถวายพระนี้ในทางหลักนโยบายถือว่าเป็นของที่เขาทำบุญในศาสนา ไม่ใช่ของให้แก่พระเป็นส่วนตัว เมื่อพระถึงแก่มรณภาพ กฎหมายจึงให้ตกเป็นสมบัติของวัด ว่ากันในทางนโยบาย บทบัญญัติเช่นนี้ย่อมเป็นผลดีไปอีกทางหนึ่ง เพราะถ้าไม่มีบทบังคับให้ทรัพย์สินของพระภิกษุตกเป็นของวัดเมื่อมรณภาพ พระบางองค์ที่ไม่เคร่งในทางธรรมวินัยอาจจวนชวายเป็นพระภิกษุสมบัติผิดต่อสมณเพศ ทำให้พระศาสนาเศร้าหมอง”

(2) “มีข้อสังเกตว่า ทรัพย์สินของพระที่ตกได้แก่วัดนั้น ตัวบทไม่ได้กล่าวว่าเป็นมรดก และจะกล่าวว่าเป็นมรดกของพระก็กล่าวไม่ได้ เพราะสาเหตุในหลักการนโยบายที่ให้ทรัพย์สินของพระตกเป็นของวัด ก็เพราะถือว่าเป็นของที่เขาทำบุญในพระศาสนา ไม่ได้ให้แก่พระเป็นส่วนตัว”

(3) “มีข้อยกเว้นบัญญัติไว้ในมาตรา 1623 ว่า ทรัพย์สินของพระภิกษุจะตกเป็นของวัดต่อเมื่อท่านมิได้จำหน่ายไปในระหว่างชีวิต หรือโดยพินัยกรรม ข้อนี้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งผู้ทรงศีลเป็นพระภิกษุจะพึงบำเพ็ญจาคะ ทำบุญให้ทานแก่คนอื่น กฎหมายจึงได้บัญญัติยกเว้นไว้ให้ท่านจำหน่ายทรัพย์สินได้ ทั้งในระหว่างชีวิตและโดยพินัยกรรม ทรัพย์ใดที่ท่านได้จำหน่ายไปแล้วเช่นนี้ ย่อมไม่ตกเป็นสมบัติของวัด ประเพณีในทางปฏิบัติของพระภิกษุที่เคร่งในพระธรรมวินัย เมื่อได้ปัจจัยมาเป็นจำนวนเล็กน้อยเท่าใด ท่านมักจะจับสลากแจกจ่ายไปในบรรดาสามเณรและศิษย์วัด ไม่เก็บสะสมไว้ แม้ท่านจะทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์เมื่อท่านมรณภาพ ก็อยู่ในหลักการของการบำเพ็ญจาคะอยู่นั่นเอง ทางวัดจะได้แย่งเอาเป็นสมบัติของวัดไม่ได้”

(4) เมื่อพิจารณาคุณถึงที่มาของมาตรา 1623 ประกอบกับวัตถุประสงค์แล้วจะเห็นว่าทรัพย์สินที่มีผู้ให้แก่พระภิกษุในขณะที่อยู่ในสมณเพศนั้นกฎหมายถือว่าเป็นของที่ให้เพื่อทำบุญในพระพุทธศาสนา ไม่ได้ให้แก่พระภิกษุเป็นการส่วนตัว เพราะถ้าไม่ใช่เป็นพระภิกษุ ก็จะไม่มีการทำบุญให้ หรือดังที่มีผู้ตั้งคำถามว่า “ถ้าไม่บวชจะได้มาหรือ”

ส่วนการที่กฎหมายยอมให้พระภิกษุจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศได้นั้นก็เพื่อให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยที่พระภิกษุจะพึงบำเพ็ญจาละ ทำบุญให้ท่านแก่คนอื่น

อนึ่ง มีข้อพึงสังเกตว่า กรณีที่พระภิกษุสึกออกจากสมณเพศ บุคคลนั้นจะนำทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างสมณเพศมาเป็นของตนเองได้หรือไม่ ประเด็นนี้ ว่ากันตามวัตถุประสงค์และเจตนารมณ์แล้วไม่อาจจะทำได้ เพราะถือว่าเป็นของที่มีผู้ให้แก่พระพุทธศาสนา ไม่ใช่ให้ในฐานะส่วนตัว

แต่อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติกรณีดังกล่าว ผู้ที่สึกจากสมณเพศมักจะนำทรัพย์สินที่ได้มาในระหว่างอยู่ในสมณเพศออกไปด้วย อีกทั้ง นักกฎหมายบางท่านยังได้ยกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า กรณีข้างต้นสามารถกระทำได้ กล่าวคือ

(1) “ตัวอย่าง พระภิกษุ ก. อุปสมบทครั้งแรก ระหว่างอยู่ในสมณเพศมีผู้นำพระพุทธรูปทองคำ 1 องค์มาถวาย หลังจากสึกแล้วได้อุปสมบทอีก ครั้งหลังมีผู้ถวายเงิน 50,000 บาท พระภิกษุ ก. นำเงินนั้นไปเก็บไว้ที่บ้าน ต่อมาพระภิกษุ ก. มรณภาพ ดังนี้ พระพุทธรูปทองคำตกทอดแก่ทายาทของพระภิกษุ ก. ก่อนอุปสมบทตามมาตรา 1624 ส่วนเงิน 50,000 บาท ตกเป็นสมบัติของวัดเพราะเป็นทรัพย์สินที่พระภิกษุ ก. ได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศ แม้ขณะมรณภาพเงินจำนวนนี้ไม่ได้อยู่ที่วัดที่เป็นภูมิลำเนา วัดก็มีสิทธิเรียกเรื่องเงินจำนวน 50,000 บาท นี้ได้ตามมาตรา 1623”

(2) “ทรัพย์สินที่มีอยู่ก่อนอุปสมบทในมาตรานี้ หมายถึง ที่มีอยู่ก่อนอุปสมบทครั้ง สุดท้ายนั่นเอง ดังนั้น หากเป็นทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างดำรงสมณเพศครั้งก่อน แต่ลาสิกขาบทยอกไปแล้วกลับเข้ามาอุปสมบทใหม่ก็ยังคงถือว่าทรัพย์สินนี้ได้มาก่อนการดำรงสมณเพศนั่นเอง” ดังนี้ จึงนำพิจารณาอย่างยิ่งว่า ควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพย์สินของพระภิกษุระหว่างอยู่ในสมณเพศหรือไม่ โดยเฉพาะการแก้ไขโดยกำหนดให้ทรัพย์สินทั้งหมดที่ได้มาในระหว่างที่เป็นสมณเพศให้ถือเป็นทรัพย์สินของวัด

ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างอยู่ในสมณเพศกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นอยู่ที่ใคร

ดังได้พิจารณาในหัวข้อที่ 3 ที่ผ่านมาแล้วว่า โดยนโยบายและเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้ว ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้พระภิกษุนั้นไม่ใช่ให้เป็นทรัพย์สินส่วนตัวของพระภิกษุ แต่ให้แก่พุทธศาสนา แต่มีปัญหาคือต่อไปว่าถ้าเช่นนั้นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้พระภิกษุจะตกได้แก่ใคร เพราะพุทธศาสนาไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล

ประเด็นข้างต้น จะเห็นว่าแม้พุทธศาสนาจะเป็นสถาบันที่ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล แต่วัดมีสถานะเป็นนิติบุคคล ตาม พ.ร.บ.สงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 31 จะถือได้หรือไม่ว่า กรรมสิทธิ์ตกอยู่ที่วัดที่พระภิกษุนั้นมีภูมิลำเนาอยู่

เมื่อพิจารณา มาตรา 1623 แล้วจะเห็นว่า กฎหมายให้ทรัพย์สินที่พระภิกษุได้มาระหว่างเวลาอยู่ในสมณเพศนั้นเป็น “ทรัพย์สินของพระภิกษุ” ซึ่งดูแล้วจะเห็นว่ากรณีนี้เองเป็นช่องทางที่ทำให้บุคคลผู้เป็นภิกษุแต่เพียงในนาม อาศัยหาผลประโยชน์ โดยการบวชเพื่อจะได้รับทรัพย์สิน หากสามารถแสดงออกให้เกิดความศรัทธาเคารพจากประชาชน แล้วมีผู้บริจาคทรัพย์สินให้จำนวนมากทรัพย์สินนั้น “ภิกษุแต่ในนาม” ก็จะเก็บไว้เป็นสมบัติส่วนตัว หรือไม่ก็ยกให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบรรดาญาติพี่น้อง ทั้ง ๆ ที่ หากภิกษุแต่ในนามนั้น ไม่ได้ห้ามฝ่าเหลืองแล้วก็คงไม่มีใครบริจาคทรัพย์สินให้¹²

12 รองศาสตราจารย์มานิตย์ จมปา, การเป็นเจ้าของทรัพย์สินของพระภิกษุสงฆ์, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทสรุป

พระภิกษุสงฆ์ คือ หมู่สาวกผู้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ในทางรัฐศาสตร์ พระภิกษุสงฆ์หรือองค์การทางศาสนาเป็นกลุ่มทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง (รวมด้วย) คือ ให้อำนาจช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของคณะสงฆ์และมีนโยบายการพัฒนาคณะสงฆ์ / พระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องแห่งปัจจุบันสมัยที่ทุกคนควรเข้าไปเกี่ยวข้อง บางคนที่มีความคิดล้าหน้ามองว่า พระสงฆ์ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และการเรียกร้องสิทธิของคณะบุคคลเท่าที่ควรจะเป็น โดยเหตุนี้ พระสงฆ์จึงคงเหลือบทบาทหรือพันธกิจอยู่เพียง 2 บ และ 2 ส คือ บ = บิณฑบาต บ = บังสุกุล และ ส = สังฆทาน และ ส = สวดมนต์ ซึ่งเป็นเรื่องกิจวัตรและกิจกรรมทางพิธีกรรม โดยไม่ได้ใส่ใจต่อทุกขสัจของสังคัมรอบด้าน

หน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ มีทั้งหน้าที่หลัก และหน้าที่รอง ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจที่พระภิกษุสงฆ์ไม่อาจเลี่ยงได้ การจะปฏิบัติกิจใด ๆ ก็ตามต้องไม่ละเลยการประพฤติในส่วนที่เรียกว่า “พรหมจรรย์” ซึ่งเป็นความประพฤติเพื่อความประเสริฐ เพื่อบรรลุถึงความสิ้นกิเลส โดยประพฤติให้เป็นไปตามพุทธบัญญัติและต้องเอื้อเพื่อ ไม่ละเมิดพุทธอานัตินเป็นข้อห้ามมิให้ประพฤติ หรือเรียกว่าประพฤติให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย ซึ่งถือว่าหน้าที่นั้นเป็นหน้าที่หลักของพระภิกษุสงฆ์ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นหน้าที่หลักการของพระพุทธศาสนาได้ทั้งหมด จึงถือได้ว่าการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหน้าที่แรกของสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และเป็นหลักข้อกำกับควบคุมการกระทำหน้าที่อื่น ๆ ได้ทั้งหมดของพระภิกษุสงฆ์

พระภิกษุสงฆ์กับการเมืองในทางกายกรรมเป็นสิ่งที่พึงระวังในคดีโลก เพราะไม่เช่นนั้นจะทำให้การข้องเกี่ยวกลายเป็นมลทินในพระศาสนาไป แทนที่จะกลายเป็นสิ่งเกื้อกูลกัน การแสดงบทบาทและหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ คือให้พระภิกษุสงฆ์ดำรงอยู่ในหลักพระธรรมวินัยพร้อมๆ กับให้สั่งสอนธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในทางปกครอง การเป็นอยู่ในสังคัมร่วมกันอย่างชอบธรรมและเป็นธรรม มิให้พระภิกษุสงฆ์ลงมือไปในทางกายกรรม แต่จะเน้นหนักไปในทางวจีกรรม คือการเทศนาสั่งสอนธรรมด้วยมโนกรรม คือ ใจที่ประกอบด้วยเมตตาปรารถนาดีต่อประชาชน พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาจึงมิใช่พระภิกษุสงฆ์ที่แสวงหาอำนาจใด ๆ โดยเฉพาะอำนาจทางการเมือง เพื่อทำตนให้เป็นใหญ่ในเมือง ตรงกันข้ามพระภิกษุสงฆ์ต้องมุ่งปฏิบัติเพื่อละ ลด หมดัดตนหา มานะ ทิฐิ เพียงแต่ดำรงตนเป็นกลางในสังคัม

พระภิกษุสงฆ์เป็นบุคคลประเภทหนึ่งซึ่งมีบทบาทและหน้าที่จำเพาะในทางการเมือง บทบาทและหน้าที่ทางการเมืองของพระภิกษุสงฆ์ที่สำคัญก็คือ การแนะนำสั่งสอนธรรมเกี่ยวกับการเมือง โดยเฉพาะการแสดงหลักการปกครองที่ดีงามชอบธรรมและเป็นธรรม สอนให้นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็นนักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ดีมีคุณธรรม ดำเนินกิจการการเมืองและปกครองโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขของผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง ความเหมาะสมหรือความสมควรแก่สมณเพศในการแสดงบทบาทดังกล่าวก็คือ การตั้งอยู่ในธรรมของสงฆ์ กล่าวคือมีความเป็นกลางที่จะแสดงธรรมเพื่อมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน มิใช่เพื่อมุ่งให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว แก่บุคคลกลุ่มคน หรือฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ในประวัติศาสตร์ได้มีพระภิกษุสงฆ์เข้าไปมี

บทบาทในทางการเมือง เพื่อให้ความคิดและเป็นสื่อกลางระหว่าง “หลักการ” กับ “วิธีการ” เพื่อให้บ้านเมืองสงบสุข

พระภิกษุภิกษุสงฆ์และสามเณรเป็นพลเมืองไทยกลุ่มหนึ่งที่ถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพมากที่สุด ทั้งทางกฎหมาย และทางสังคมในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 พระภิกษุสงฆ์มีเสรีภาพที่จะแสดงออกทางการเมืองได้ เพราะพระธรรมวินัยไม่ได้ห้ามเอาไว้ การแสดงออกทางการเมืองของพระสงฆ์ไม่ว่าทางใด ต้องยึดหลักการที่ว่า “เพื่อประโยชน์และความสุขของคนเป็นจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์ จะประกาศพรหมจรรย์อันมีความงามทั้งเบื้องต้น ท่ามกลางและที่สุด” โดยการดำรงตนเป็นกลางต่อทุกฝ่าย ยึดธรรมะ คือ ความถูกต้องดีงามเป็นที่ตั้ง พระภิกษุสงฆ์กับการเมืองควรเกี่ยวเนื่องกันในภาวะที่เหมาะสม จะทำให้จะสงฆ์สามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้สะดวกโดยมุ่งหมายที่เสรีภาพทางใจเป็นสำคัญ แต่ในขณะที่เดียวกันพระภิกษุสงฆ์ก็ยังสามารถบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมได้ด้วย โดยการเป็นสติปัญญาให้กับสังคมในการแก้ปัญหาสังคมรูปแบบต่างๆ

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาในครั้งนี้ มุ่งเน้นการศึกษาในเชิงปริมาณเท่านั้น โดยสำรวจระดับการรับรู้ความคิดเห็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองกับพระสงฆ์ เพื่อเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ให้มากที่สุดต่อไป ดังนั้น ควรมีการศึกษาด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ ควบคู่ไปกับการศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อที่จะได้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับการรับรู้ความคิดเห็น และระดับการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับสิทธิทางการเมืองในเชิงลึกมากขึ้น
2. พระสงฆ์ควรจัดให้มีการประชุมสัมมนา ชี้แจงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจ เพื่อจะได้ช่วยกันทั้งสองฝ่าย
3. พระภิกษุสงฆ์ในประเทศไทยควรที่จะสามารถเลือกตั้งได้เหมือนกับนักบวชศาสนาอื่น จึงอยากให้กระทรวงวัฒนธรรมศึกษารายละเอียดว่ามีความเป็นไปได้หรือไม่ ที่จะให้พระภิกษุสงฆ์สามารถเลือกตั้งได้ เพราะนักบวชของไทยก็ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเหมือนกับประชาชนทั่วไป

บรรณานุกรม

ดร.ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (29 สิงหาคม 2547). พระสงฆ์ไทยกับสิทธิทางกฎหมาย. *มติชนรายวัน*. หน้า 6.

ดร.ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์. (19 ธันวาคม 2547). พระสงฆ์ไทยกับสิทธิในการเลือกตั้ง. *มติชนรายวัน*. หน้า 6.

ธรรมวัตร อนุตรอริยกุล. *การประพฤติผิดและการคุ้มครองสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2547.

แสวง อุดมศรี. *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อ.ปลื้ม โชติขัฐยางกูร. *คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รศ.มานิตย์ จุ่มปลา. *การเป็นเจ้าของทรัพย์สินของพระภิกษุ*. คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน, ฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ปีที่ 27 ฉบับที่ 9780, คอลัมน์หน้าต่างครอบครัว, หน้า 6.